

SỰ HÌNH THÀNH, PHÁT TRIỂN TIẾNG ĐỊA PHƯƠNG VÀ GIỌNG ĐỊA PHƯƠNG

NGUYỄN THỊ KIM LUYẾN^(*)

ĐẶNG THỊ THANH NGÀ^(**)

TÓM TẮT: Việc xem xét con đường hình thành và phát triển âm giọng và phương ngữ rất quan trọng vì chính âm giọng và phương ngữ là những bước đầu tiên trong việc phát triển ngôn ngữ của chúng ta. Chúng ta có thể thay đổi âm giọng của mình bởi vì âm giọng của chúng ta có thể thay đổi theo thời gian khi nhu cầu và cảm xúc của chúng ta thay đổi. Điều này có thể xảy ra một cách có ý thức, vô thức hoặc tự nhiên mà không cần nhiều nỗ lực. Âm giọng hay giọng địa phương hoặc cách phát âm và tiếng địa phương không giống nhau và không phải là một. Như vậy, phương ngữ là một khái niệm rộng hơn giọng địa phương. Và chúng ta cần nhớ rằng một số người có âm giọng và tiếng địa phương trong khi những người khác lại không có. Trong khi đó, sự đa dạng phương ngữ phản ánh hai điều (1) ngôn ngữ thay đổi theo thời gian và (2) những người sống cùng một khu vực hoặc có cùng bản sắc xã hội thì cùng nói một phương ngữ.

Từ khóa: âm giọng, phương ngữ, ngôn ngữ, phát âm, âm thanh.

ABSTRACT: The consideration of the way of formation and development of accent and dialect is very important because it is the accent and dialect which are the first step in the development of our language. We may change our accent because our accent may change over time when our needs and our feelings change. This can happen consciously or unconsciously or naturally without much effort. Accent or dialect or pronunciation is not the same and not one thing. Thus, the dialect is a broader concept. And we need to remember that some people have accents and dialects, while others do not. Meanwhile, the various dialects reflect two things (1) the language changes over time, and (2) those who live in the same area or the same social identity, they have the same dialect.

Key words: accent, dialect, language, pronunciation, sound.

1. MỞ ĐẦU

Mỗi cộng đồng ngôn ngữ đều có tiếng nói và giọng nói riêng biệt. Ở nhiều quốc gia, người ta còn phân hóa tầng lớp xã hội dựa vào giọng nói và ngôn ngữ được sử dụng. Trong nhiều năm qua, việc nghiên cứu về sự hình thành và phát triển của tiếng địa phương và giọng địa phương đã trở thành chủ đề của nhiều cuộc tranh luận ở cả cấp

độ cá nhân và xã hội. Đã có rất nhiều nhà ngôn ngữ học, trong đó có ngữ âm học và âm vị học thực hiện các nghiên cứu về vấn đề này. Khái niệm về tiếng địa phương và giọng địa phương rất khác nhau, không chỉ trong cách phát âm các từ mà còn khác nhau về ngữ pháp, từ vựng, cú pháp và các cách nói thông thường.

^(*) Thạc sĩ. Học viện Quân y.

^(**) Thạc sĩ. Học viện Quân y.

Bài viết này nhằm (i) làm rõ sự giống và khác nhau giữa hai khái niệm về tiếng địa phương và giọng địa phương hay còn gọi là phương ngữ; (ii) con đường hình thành và phát triển của chúng.

2. KHÁI NIỆM VỀ TIẾNG ĐỊA PHƯƠNG VÀ GIỌNG ĐỊA PHƯƠNG

"Tiếng địa phương" hay còn gọi là phương ngữ và "giọng địa phương" không mang nghĩa giống nhau và không thể hoán đổi cho nhau được. Theo định nghĩa được trích dẫn từ Brown. 2006. Bách khoa toàn thư về ngôn ngữ và ngôn ngữ học "Ngôn ngữ hình thành từ cuộc sống và phản ánh cuộc sống của từng địa phương khác nhau về kinh tế, văn hóa sẽ khác nhau". Ở Việt Nam chủ yếu có ba vùng phương ngữ chính: phương ngữ Bắc (Bắc Bộ), phương ngữ Trung (Bắc Trung Bộ), phương ngữ Nam (Nam Trung Bộ và Nam Bộ). Các phương ngữ này khác nhau chủ yếu ở ngữ âm, rồi đến từ vựng, cuối cùng là một chút khác biệt ngữ pháp. Sự khác biệt về ngữ âm là nhiều nhất. Như vậy ta có thể hiểu phương ngữ là các ngôn ngữ khác nhau về từ vựng và ngữ pháp cũng như cách phát âm. Trong khi đó, tiếng địa phương thường được nói bởi một nhóm người sống cùng vị trí địa lý. Khi một ngôn ngữ và cách phát âm chuẩn được xác định bởi một nhóm người nào đó, thì có thể bất kỳ một sự phát âm lệch chuẩn nào đều được gọi là giọng địa phương.

Rất dễ dẫn đến việc hiểu lầm giữa tiếng địa phương hay phương ngữ với giọng địa phương hay giọng nói hoặc cách phát âm. Theo Chambers, J.K và Trudgill trong cuốn "Nghiên cứu tiếng địa phương và thổ ngữ" (*Dialectology*), giọng nói tạo nên sự khác biệt giữa những từ chúng ta sử dụng và các âm thanh hay cách phát âm mà chúng ta tạo ra. Nếu chúng ta xem xét từ vựng và ngữ pháp cùng với phát âm, thì "phương ngữ" là một thuật ngữ hợp lý để sử dụng. Thông thường, khi nói về phương ngữ, một ai đó sẽ chỉ tập

trung vào phát âm. Nếu chỉ nói về âm thanh – hay còn gọi là giọng nói hoặc cách phát âm – thì khu vực nghiên cứu ngôn ngữ lại thiên về phát âm, hay âm vị học hơn.

Theo Henry Rogers trong cuốn *Âm thanh ngôn ngữ: Dẫn luận ngữ âm học (The Sound of Language: An introduction of phonetics)*, giọng nói hay cách phát âm chỉ ra nguồn gốc, địa vị xã hội, tầng lớp xã hội, trình độ học vấn của người nói; trong khi đó phương ngữ chỉ ra sự thay đổi của cả một hệ thống ngôn ngữ về phương diện vùng miền. Ông nhấn mạnh: "Dường như là các ngôn ngữ đều thay đổi liên tục. Chúng ta không thể dự đoán được các đặc điểm ngôn ngữ sẽ thay đổi như thế nào"

2.1. Giọng địa phương (hay cách phát âm)

Giọng địa phương chính là cách phát âm của một ngôn ngữ. Chúng ta không thể nói mà không phát âm. Mọi người đều mang trong mình một chất giọng, nhưng không phải là một chất giọng cố định. Sở dĩ như vậy là vì giọng nói của một người đều bị ảnh hưởng từ cách thức, thời gian và không gian người đó học ngôn ngữ mà họ sử dụng trong giao tiếp và âm giọng. Hay chính giọng nói của chúng ta còn có thể được thay đổi qua năm tháng do môi trường sống xung quanh chúng ta, do những trải nghiệm mới trong cuộc sống chi phối. Giọng nói của một người thường là dấu hiệu đầu tiên tạo cho mọi người một ấn tượng ban đầu về nguồn gốc xuất thân của họ. Tuy nhiên, rất khó khăn để mô tả sự khác biệt giữa các giọng nói.

Không đưa ra lý thuyết để chứng minh vì sao chuyện này xảy ra, Rogers cho rằng cách thức nói của chúng ta được hình thành từ khi còn nhỏ tuổi. Ông nói "Giọng nói của chúng ta được hình thành từ những ảnh hưởng đầu tiên khi chúng ta còn nhỏ. Chúng ta học nói, bắt chước cách nói từ những người nhiều tuổi hơn ở xung quanh chúng ta. Henry Rogers cũng chỉ ra trong một ví dụ với việc phát âm nguyên âm của người dân

sống ở các thành phố phía Đông và trung tâm nước Mỹ, “Âm „a’ được phát âm hơi cao hơn một chút trong khoang miệng. Vì vậy thay cho việc nói „pat’, thì âm này lại được phát âm thành „pet’. Ở Anh, âm nguyên âm này được phát âm thấp hơn trong khoang miệng”.

Tiếng Anh cũng như các ngôn ngữ khác trên thế giới đều được nói với nhiều chất giọng khác nhau. Và có rất nhiều giọng nói khác nhau cùng tồn tại ở bất kỳ một nơi nào đó, vì vậy những người có cùng nguồn gốc xuất thân nhưng có thể không nói giống nhau. Sở dĩ như vậy là vì ngôn ngữ thay đổi liên tục qua các thời kỳ. Các từ mới đến với chúng ta sẽ mang theo những thay đổi về văn phạm và cách phát âm.

Giọng nói hay phát âm, là một yếu tố quan trọng để xác định đúng một phương ngữ. Sau đây là một ví dụ khác về sự khác biệt rất rõ nét trong cách phát âm nguyên âm „a’ trong từ 'BATH' ở nước Anh. Âm 'a' được sử dụng khác nhau giữa phía Bắc và phía Nam. Ví dụ, một người nào đó từ Leeds (ở phía Bắc nước Anh), thường sẽ phát âm 'Bath' với âm nguyên âm 'a' ngắn giống như âm „a’ trong từ „cat’. Trong khi đó một người khác đến từ Oxford (thuộc miền Nam nước Anh), thường sẽ phát âm 'BATH' với nguyên âm 'a' dài giống như nguyên âm „a’ trong từ 'father'. Một khác biệt nữa đang gây tranh cãi trên cộng đồng những người sử dụng và nghiên cứu tiếng Anh liên quan đến việc có phát âm hay không chữ 'r' khi nó đứng sau một nguyên âm, (ví dụ như trong các từ 'car' và 'butter'). Trong khi hầu hết người Anh và người xứ Wales không phát âm 'r' thì rất nhiều người ở Tây Nam nước Anh và vùng Lancashire lại phát âm „r’.

2.2. Tiếng địa phương (hay phương ngữ)

Có thể nói, một phương ngữ chính là sự đa dạng của ngôn ngữ do một nhóm người nói mang tất cả các tính năng của một ngôn ngữ đơn lẻ. Nó đề cập đến toàn bộ các yếu

tố của một ngôn ngữ bao gồm ngữ pháp, từ vựng, cú pháp, các cách nói thông thường và cả cách phát âm. Rõ ràng là trong khi các giọng nói có thể khác nhau trong cách phát âm, thì các tiếng địa phương khác nhau lại có thể đề cập đến các từ, thành ngữ, ngữ pháp cũng như cách phát âm khác nhau. Phương ngữ thường được nói bởi một nhóm người thống nhất về vị trí địa lý hay địa vị xã hội và trình độ văn hóa.

Như vậy, sự khác biệt về giọng nói chính là sự khác biệt về cách phát âm của các từ. Ví dụ, sự khác biệt trong phát âm các từ „car” (xe hơi trong Tiếng Anh), là /car/, /cah/, và /cæ/ chính là sự khác biệt về cách phát âm hoặc giọng nói. Trong khi đó, các tiếng địa phương khác nhau có thể sử dụng:

- Ngữ pháp khác nhau; ví dụ, một số người sử dụng *I was, he was, they was*, trong khi những người khác sử dụng *I were, he were, they were*, và một số khác dùng *I was, weren't I?, ...;*

- Các từ khác nhau như *to play, (=) to lake* ;

- Các thành ngữ khác nhau như *in the night, (=) at night, (=) on a night*

- Sự khác biệt trong cách phát âm như ngữ điệu, hoặc những giai điệu của bài nói của một ai đó.

Trong cuốn “Các phương ngữ vùng miền Mỹ” (*American Regional Dialects*), Craig M. Carver đã chỉ ra hơn 20 phương ngữ tồn tại ở nước Mỹ chủ yếu phụ thuộc vào từ vựng. Trong cuốn sách “Phương ngữ ở nước Anh” (*The Dialects of England*), Peter Trudgill đã chỉ ra 16 vùng phương ngữ hiện đại ở Anh dựa trên ngữ pháp, từ vựng và cách phát âm. Ông còn nói thậm chí ở xứ Wales, Scotland và Ireland còn tồn tại nhiều hơn thế nữa. Trudgill đã chia nước Mỹ thành 8 vùng tiếng địa phương trong cuốn “Tiếng Anh Quốc tế” (*International English*)

Các nghiên cứu của Carver and Trudgill chỉ ra rằng 99% tiếng Mỹ được sử dụng khá

giống nhau. Trong khi đó, sự khác nhau giữa các vùng miền ở nước Anh là rất lớn mặc dù diện tích nhỏ bởi vì nước Anh đã trải qua giai đoạn phát triển dài gấp bốn lần và tiếng Anh còn bị ảnh hưởng bởi các ngôn ngữ khác như tiếng La-tinh, tiếng Na-uy do sự xâm chiếm của binh lính và cướp biển đến từ vùng Xcăng-đi-na-vi, tiếng Pháp do sự xâm chiếm của người Noóc-măng và tiếng La-tinh, Hy Lạp cùng với các cuộc cách mạng công nghiệp và khoa học.

3. SỰ PHÁT TRIỂN CỦA GIỌNG ĐỊA PHƯƠNG VÀ TIẾNG ĐỊA PHƯƠNG

Tại sao người Hoa Kỳ lại nói với nhiều giọng khác nhau? Đó là do nước Mỹ là đất nước của những người nhập cư, nhưng phân bố không đều. Có rất nhiều người nhập cư sống ở miền Bắc. Do đó, các âm giọng và tiếng địa phương miền Bắc được hình thành nhờ vào tất cả các nền văn hóa khác nhau. Ngược lại, ít người nước ngoài sinh sống ở miền Nam và họ không di chuyển đến nơi khác sinh sống. Đây là lý do tại sao các phương ngữ và âm giọng miền Nam không thay đổi nhiều. Trong khi đó, các phương ngữ của vùng bờ biển phía Tây được bắt nguồn từ rất nhiều dân nhập cư sống ở đó. Các tiếng địa phương và giọng địa phương cũng hình thành từ những người di chuyển trên khắp đất nước Hoa Kỳ và định cư ở miền Trung, mang lại các phương ngữ và giọng nói hỗn hợp của cả phía Bắc và phía Nam. Điều này cho thấy sự hình thành, phát triển về ngữ âm và phương ngữ của người dân đã thay đổi theo thời gian và có thể hiểu được nhiều hơn bằng cách nhìn vào nguồn gốc và sự phát triển của nó.

3.1. Con đường hình thành nên âm giọng và phương ngữ

Chúng ta đều nhận ra âm giọng của người khác khi chúng ta nghe và dễ dàng nhận biết người đó đến từ đâu nhờ vào giọng nói, âm thanh hoặc cách phát âm của họ. Âm giọng đôi khi còn xuất hiện cả trong

văn viết (như trong chữ *color* với *colour*,...) Như vậy, âm giọng và tiếng địa phương hình thành như thế nào? Chúng ta thấy rằng ngôn ngữ luôn luôn thay đổi. Điều đó có thể chứng minh rất rõ trong những bộ phim ngày nay và những bộ phim từ những năm 1950. Đó là (1) xã hội thay đổi theo thời gian; và (2) chính ngôn ngữ là một trong những yếu tố ảnh hưởng đến sự thay đổi này. Ví dụ, một nhóm người di chuyển đến một nơi mới, họ có thể nói chuyện giống người dân ở đây hoặc không. Khi họ sống cùng nhau hoặc gần nhau, con cái của họ bắt đầu chịu ảnh hưởng từ cha mẹ và những người xung quanh chúng. Lúc đầu các em sẽ nói giống cha mẹ mình, nhưng dần dần các em từng bước phát triển giọng nói, câu từ và ngữ pháp của riêng mình. Đây là âm giọng và phương ngữ mới của các em.

Hãy tưởng tượng rằng chúng ta có một ngôn ngữ được tạo ra bởi một nhóm dân du mục, một nửa trong số họ định cư ở một thung lũng, và nửa còn lại ở khu vực miền núi. Tất cả đều sống cô lập với nhau. Trong thế hệ tiếp theo, những người ở nhóm thung lũng và nhóm ở vùng núi sẽ không biết nhau. Và trải qua nhiều thế hệ, ngôn ngữ sẽ thay đổi và âm giọng của họ cũng sẽ thay đổi theo thời gian nhưng không phải theo cùng một cách, cùng một thời gian. Nếu họ ở tách biệt một thời gian dài, sau đó họ lại ở với nhau hoặc có liên hệ với nhau, thì những người trong nhóm ở thung lũng sẽ sử dụng ngữ pháp, từ vựng khác so với những người ở vùng núi. Đó là bởi vì những người sống ở những nơi khác nhau có cơ hội gặp gỡ các đối tượng khác nhau, có tôn giáo hay chịu ảnh hưởng nền văn hóa khác nhau.... Như vậy, khi các phương ngữ của họ thay đổi, thì chúng ta có thể hiểu rằng dường như họ đang nói hai ngôn ngữ khác nhau. Do đó, chúng ta có thể nói rằng chính sự tách biệt tạo ra âm giọng và phương ngữ.

Tiếng Anh là một ngôn ngữ bao gồm hàng ngàn phương ngữ khắp các quốc gia nói tiếng Anh trên thế giới. Tiếng Anh từng xuất hiện trên hòn đảo Anh trong một thời gian dài. Sau đó, nước Mỹ đã chiếm làm thuộc địa. Do sự tách biệt và xa cách qua đại dương, nên phương ngữ Mỹ đã thay đổi và được hình thành. Và Úc cũng như bất kỳ khu vực nào nói ngôn ngữ nào khác cũng có con đường hình thành và phát triển giống như vậy.

Qua đó có thể giúp chúng ta hiểu được rằng con người có thể sẽ nói các ngôn ngữ khác nhau trong một vài thế hệ nữa. Đó là bởi vì các phương tiện truyền thông như đài phát thanh, truyền hình, âm nhạc, báo chí và văn hóa được pha trộn phát triển một phương ngữ toàn cầu. Nhưng vẫn còn sự tách biệt tạo ra sự khác biệt về tính đồng nhất và sau đó chính phương tiện truyền thông sẽ lái nó trở lại sự thống nhất.

3.2. Con đường phát triển của âm giọng và phương ngữ

Trên thực tế, mọi ngôn ngữ trên toàn thế giới đều có phương ngữ - chính là sự đa dạng ngôn ngữ của một nhóm người cụ thể. Sự đa dạng của phương ngữ là kết quả của một xã hội bị chia rẽ. Tuy nhiên, những thay đổi của phương ngữ theo thời gian là khác nhau. Thực tế cho thấy, tiếng Anh cổ được lưu giữ trong những cuốn sách, thì bây giờ dường như chúng ta không thể hiểu được nữa. Rogers cũng đưa ra một ví dụ về sự thay đổi của ngôn ngữ được thể hiện trong vở kịch của Shakespear. “Nếu Shakespear bây giờ có mặt ở Luân Đôn xem vở kịch Hamlet, có lẽ ông ấy sẽ phải thốt lên “Mọi người đang làm cái quái gì ở đây thế này?”. Sở dĩ như vậy là vì tiếng Anh đã thay đổi rất nhiều so với thời của ông. Tiếng Anh ở thời của Shakespear có âm giọng giống với tiếng Ailen. Tiếng Anh chúng ta sử dụng trên sân khấu ngày nay là tiếng Anh hiện đại và có

cách phát âm vô cùng khác biệt so với tiếng Anh của thời Shakespear”.

Tất cả những người nói một phương ngữ bình thường nào đều có thể sử dụng nhiều ngôn ngữ khác nhau. Sự pha trộn các phương ngữ và ngôn ngữ của một quốc gia không chỉ phụ thuộc vào khả năng hòa nhập văn hóa - xã hội mà còn phụ thuộc vào sự thay đổi của hệ thống và quan điểm chính trị nhanh hay chậm. Nhưng bất cứ điều gì xảy ra, phương ngữ thay đổi theo quyền lực kinh tế, chính trị và xã hội của phương ngữ đó. Nói cách khác, tiếng địa phương khác nhau theo vùng và theo nhóm xã hội. Sự đa dạng ngôn ngữ địa phương phản ánh hai điều (1) ngôn ngữ thay đổi theo thời gian và (2) những người sống trong cùng một vị trí hoặc có cùng bản sắc văn hóa - xã hội thì cùng nói phương ngữ giống nhau. Sở dĩ như vậy là vì các phương ngữ đơn giản là sự đa dạng của cùng một ngôn ngữ. Và tất cả các phương ngữ đều là sự đa dạng của ngôn ngữ có tính hệ thống về sự lựa chọn từ vựng, ngữ pháp và cách phát âm.

Quá trình lịch sử dẫn đến sự phân chia các ngôn ngữ khác nhau có thể được thấy trong các phương ngữ. Ví dụ, chúng ta là người trực tiếp nói chuyện với một người Anh, mặc dù chúng ta có thể hiểu những gì họ đang nói ngay cả với “âm thanh vui nhộn” hay “ý tưởng lạ lùng”, nhưng chúng ta đều nhận ra rằng phương ngữ của họ là khác với chúng ta.

Như vậy, mọi người đều có giọng nói, ý không phải là một giọng nói cố định duy nhất mà nó lại được xác định bằng những trải nghiệm của người đó. Theo Rogers, âm giọng của chúng ta sẽ thay đổi theo thời gian. “Chúng ta có xu thế thay đổi giọng nói của mình phụ thuộc vào người chúng ta nói chuyện với họ”. Giọng nói thường để lại ấn tượng với những người khác. Chúng ta có thể kiểm soát chúng một cách vô thức hay có ý thức. Như vậy, con người có thể nói

được một vài âm giọng hay phát âm với nhiều âm giọng khác nhau ở những nơi khác nhau. Đó là bởi vì chúng ta luôn muốn cư xử và thể hiện hòa đồng với người chúng ta đang giao tiếp cùng trong nhóm xã hội và còn để thể hiện bản sắc của nhóm mình không chỉ ở cách chúng ta nói mà còn bằng những cách khác như ăn, mặc,... Khi các nhóm trở nên khác biệt rõ rệt về mặt xã hội và địa lý, thì cách nói chuyện cũng sẽ thay đổi.

Do đó quá trình phát triển của các ngôn ngữ và sự hình thành các phương ngữ hay âm giọng đều liên quan đến sự tách biệt giao tiếp giữa hai hay nhiều nhóm người khi họ khác nhau về văn hóa, lối sống, kinh tế, quan điểm chính trị hoặc địa lý.

4. KẾT LUẬN

Việc xem xét con đường hình thành, phát triển âm giọng và phương ngữ là rất quan trọng. Vì chính âm giọng và phương ngữ là những bước đầu tiên trong việc phát triển ngôn ngữ của chúng ta. Chúng ta có thể thay đổi âm giọng của mình bởi vì âm giọng có thể thay đổi theo thời gian khi nhu cầu và cảm xúc của con người thay đổi. Điều

này có thể xảy ra một cách có ý thức, vô thức hoặc tự nhiên mà không cần nhiều nỗ lực khi chúng ta di chuyển đến một nơi mới, sống cùng với những người khác và phát triển các nguyện vọng mới. Trong khi đó, sự đa dạng phương ngữ phản ánh hai điều (1) ngôn ngữ thay đổi theo thời gian và (2) những người sống cùng một khu vực hoặc có cùng bản sắc xã hội thì cùng nói một phương ngữ.

Như vậy, nắm vững con đường hình thành và phát triển của âm giọng hay cách phát âm hoặc giọng địa phương và phương ngữ là một cách tuyệt vời để chúng ta mở rộng tri thức. Chính âm giọng và phương ngữ đã giúp chúng ta nhận ra rằng không có phiên bản tiếng Anh duy nhất cho tất cả mọi người sử dụng tiếng Anh khác nhau trên toàn thế giới. Chính sự cách biệt đã tạo ra âm giọng phương ngữ và sự tách biệt giao tiếp giữa hai hay nhiều nhóm người khi họ sống cách xa nhau dần dần dẫn đến sự phát triển của các phương ngữ, âm giọng hay giọng địa phương hoặc cách phát âm.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Brown (2006). *Bách khoa toàn thư về ngôn ngữ và ngôn ngữ học*. vol. 14: 35; vol. 14: 2
2. Craig M. Carver (1987). *Các phương ngữ vùng miền Mỹ*.
3. Chambers, J.K và Trudgill (1998). *Nghiên cứu tiếng địa phương và thổ ngữ*.
4. Florian Coulmas (2005). *Xã hội học* .
5. Henry Rogers (2013). *Âm thanh ngôn ngữ: Dẫn luận ngữ âm học* .
6. Peter Trudgill (1999). *Phương ngữ ở nước Anh*.
7. Peter Trudgill và Jean Hannah (1982). *Tiếng Anh Quốc tế*.

Ngày nhận bài: 06/7/2016. Ngày biên tập xong: 24/11/2016. Duyệt đăng: 30/11/2016